

Editorial

Το πιο σοβαρό σύμπτωμα της κρίσης του κράτους δικαίου, στις μέρες μας, είναι η ερμηνευτική αποκένωση του Συντάγματος, στο πλαίσιο της οποίας το κανονιστικό περιεχόμενο των συνταγματικών διατάξεων αλλοιώνεται κυρίως μέσω ακραίων, δυναμικών ή συνεπειοκρατικών ερμηνειών. Η αποκένωση αυτή σηματοδοτεί την πλήρη εργαλειοποίηση του Συντάγματος και την απώλεια της όποιας επιτελεστικότητάς του.

Το αποκενωμένο Σύνταγμα μπορεί να εκθειάζεται για την αντοχή του, όχι όμως για το νόημά του. Εξακολουθεί να υπάρχει, αλλά εκπίπτει σε ένα θεσμικό κέλυφος που στερείται του κανονιστικού περιεχομένου του, το οποίο είχε διαμορφώσει δημοκρατικά ο συντακτικός ή ο αναθεωρητικός νομοθέτης. Λειτουργεί πλέον ως μηχανισμός νομιμοποίησης κάθε διαφορετικού κανονιστικού περιεχομένου, του οποίου την επιβολή επιδιώκει η εκάστοτε κυρίαρχη πολιτική ή οικονομική εξουσία.

Το αποκενωμένο Σύνταγμα φτάνει, μάλιστα, στο σημείο να νομιμοποιεί ακόμη και αυτό που ο συντακτικός ή ο αναθεωρητικός νομοθέτης είχε σκοπό να απαγορεύσει. Κατά τούτο, η αποκένωση του Συντάγματος αποτελεί συχνά στρατηγική επιλογή προώθησης στόχων που δεν μπορούν να επιτευχθούν εύκολα μέσω δημοκρατικών διαδικασιών. Με τον τρόπο αυτόν, συμβάλλει στη σταδιακή μετατροπή της συνταγματικής δημοκρατίας σε πολίτευμα αυταρχικής διακυβέρνησης, διευκολύνοντας τους φορείς της κρατικής εξουσίας να δείχνουν ότι δρουν νόμιμα ενώ αδειάζουν τη νομιμότητα από το νόημά της.

Στο πλαίσιο του αποκενωμένου Συντάγματος, το οποίο δεν οριοθετεί εκ των προτέρων αλλά απλώς αιτιολογεί εκ των υστέρων τη δράση των φορέων των κρατικών εξουσιών, κατ' ουσίαν οι τελευταίες δεν διακρίνονται, ούτε περιορίζει η μία την άλλη. Όπως επισημαίνει και ο H. Rowe, αναλύοντας τη συνταγματική κρίση της εποχής μας, οι φορείς όλων των κρατικών εξουσιών εναρμονίζονται σταδιακά σε μια κοινή λογική αυτοσυντήρησης, αντιμετωπίζοντας το Σύνταγμα όχι ως περιορισμό αλλά ως μηχανισμό υπεράσπισης της συνενοχής τους.

Καθώς, λοιπόν, το Σύνταγμα αποκενώνεται, το κείμενό του γίνεται αντικείμενο όχι ερμηνείας αλλά απαγγελίας που επιδιώκει να στρέψει το κανονιστικό του περιεχόμενο κατά βούληση και σύμφωνα με το επιδιωκόμενο κάθε φορά συμφέρον. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, εκτός των άλλων, να χάνεται η πίστη τόσο στις

ισχύουσες συνταγματικές διατάξεις όσο και στη θετική προοπτική μιας μελλοντικής αναθεώρησής τους.

Η Βανέσσα Παναγιώτα Ντέγκα, Πρόεδρος της Ένωσης Διοικητικών Δικαστών, πραγματεύεται το ζήτημα της δεσμευτικότητας του Συντάγματος στη σύγχρονη εποχή, διερωτώμενη αν η τρέχουσα περίοδος χαρακτηρίζεται από τη σταδιακή αποδυνάμωση του θεμελιώδους νόμου του κράτους τόσο εξαιτίας πράξεων ή παραλείψεων της εκάστοτε κυβέρνησης όσο και εξαιτίας δικαστικών αποφάσεων. Η συγγραφέας εστιάζει τις αναλύσεις της κυρίως στις πρόσφατες αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας σχετικά με τα άρθρα 16 και 117 του Συντάγματος και του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου σχετικά με το άρθρο 29 του Συντάγματος, οι οποίες υπερβαίνουν, κατά την εκτίμησή της, τα όρια της λεγόμενης δυναμικής ερμηνείας.

Η Ντέγκα διαπιστώνει ότι η ιδέα ενός «ρέοντος» Συντάγματος δεν μπορεί να καταλήγει στη σιωπηρή αλλοίωσή του από τον -αναρμόδιο για την αναθεώρηση του Συντάγματος- δικαστή, πράγμα που, όμως, συμβαίνει όταν αυτός αδιαφορεί για τα όρια των ερμηνευτικών μεθόδων. Συναφώς, κάθε πολίτης καλείται να βρίσκεται σε εγρήγορση όχι μόνο απέναντι στις φανερές παραβιάσεις, αλλά και στις ύπουλες καταστρατηγήσεις του Συντάγματος, όταν το τελευταίο φαίνεται να τηρείται, ενώ στην πραγματικότητα παρερμηνεύεται για να εξυπηρετεί τους ισχυρούς. Ένα Σύνταγμα χωρίς αυστηρότητα παύει να είναι Σύνταγμα. Κι αν πράγματι είναι ένα ζωντανό δέντρο, ο ρόλος του ερμηνευτή δεν είναι να το μεταμορφώνει, αλλά να το προστατεύει και να το υπερασπίζεται, ώστε να μένει ριζωμένο στις αξίες της Δημοκρατίας και του Κράτους Δικαίου.

Στοχαζόμενος πάνω στις επικείμενες αναθεωρήσεις του Συντάγματος, ο Δημήτρης Μπελαντής εξετάζει τα ουσιαστικά και διαδικαστικά όρια που θέτει ο συντακτικός νομοθέτης στο μέλλον. Εξετάζοντας τη διαφορετική νοηματοδότηση του μέλλοντος στη συνταγματική θεωρία του 19ου και του 20ου αιώνα, διαπιστώνει ότι ο 21ος αιώνας είναι η πρώτη μετά από αιώνες εποχή όπου οι άνθρωποι, σε σημαντικό βαθμό, δεν πιστεύουν στο μέλλον ούτε στην πρόοδο. Σε συμφωνία προς τη διαπίστωση αυτή, ο συγγραφέας, διαβάζοντας προσεκτικά τα πρακτικά της Ε΄ Αναθεωρητικής Βουλής, επισημαίνει ότι όλες οι πολιτικές πτέρυγες της Βουλής διακατέχονταν από μια μικρότερη ή μεγαλύτερη ιστορική αισιοδοξία. Ωστόσο, δυνάμεις που, όπως η Αριστερά, αντιμετώπισαν το 1975 με ενθουσιασμό το

συνταγματικό μέλλον, σήμερα δεν μπορούν λογικά παρά να είναι επιφυλακτικές ή αρνητικές προς μια επικείμενη αναθεώρηση, τόσο για λόγους καθαρά πολιτικούς όσο και για λόγους σταθερής εργαλειοποίησης της αναθεωρητικής διαδικασίας.

Ο Μπελαντής υπογραμμίζει ότι, ακολουθώντας τη γενικότερη τάση της μετανεωτερικότητας και με δεδομένο και αμετάβλητο τον ισχύοντα συσχετισμό πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων, η στάση μιας δύναμης που θα ήθελε την ενίσχυση του κοινωνικού κράτους και της δημοκρατίας, πόσο μάλλον ένα βαθύτερο σοσιαλιστικό περιεχόμενο, αδυνατεί να συνδυάσει μια επικείμενη αναθεώρηση με μια θετική προσδοκία. Συχνά μάλιστα, τη συνδέει εύλογα με την πολιτική δυστοπία. Στο ορατό μέλλον, ο χρόνος του Συντάγματος μοιάζει πιο πολύ με την άμμο που περνά μέσα από την κλεψύδρα, παρά με το νερό που γεμίζει μια δεξαμενή.